

Όταν η Φιλοσοφία συναντά την Επιστήμη

Μια σύντομη εισαγωγή στη φιλοσοφία του Τζον Λοκ και του Ντέιβιντ Χιουμ

Ο Χάρι και η Χλόη είχαν μια πολύ συναρπαστική εμπειρία. Ενώ δούλευαν πάνω στην εργασία τους για τη φιλοσοφία, δέχτηκαν μια επίσκεψη-έκπληξη από τον Τζον Λοκ και τον Ντέιβιντ Χιουμ! Ήξεραν ότι η ιστορία τους ακουγόταν πολύ παράξενη, αλλά παρ' όλα αυτά, την μοιράστηκαν με τη δασκάλα τους. Η δασκάλα τους κοίταξε γεμάτη έκπληξη και δεν μίλησε για λίγο, μέχρι που τελικά σηκώθηκε και τους είπε ότι αυτή ήταν μια ιστορία που έπρεπε να μοιραστούν και με τους υπόλοιπους συμμαθητές τους. Οι μαθητές αποφάσισαν να οργανώσουν μια μικρή θεατρική παράσταση στην τάξη τους, αναλαμβάνοντας το ρόλο των δύο φιλοσόφων για να εξηγήσουν την έννοια της επιστημολογίας στους συμμαθητές τους.

Το σύντομο θεατρικό έργο θα διαδραματιζόταν σε μια αίθουσα διδασκαλίας της φυσικής. Στο έργο, ο Χάρι και η Χλόη - που υποδύονται τον Λοκ και τον Χιουμ αντίστοιχα - συζητούν για τον ήλιο και προσπαθούν να αποφασίσουν αν θα ανατείλει αύριο ή όχι!

Δασκάλα: Καλημέρα! Ελάτε, ας καθίσουμε όλοι στις θέσεις μας. Σήμερα, ο Χάρι και η Χλόη έχουν ετοιμάσει ένα μικρό θεατρικό έργο για εμάς. Κάθε φορά που έχετε κάποια ερώτηση μπορείτε να σηκώσετε τα χέρια σας και να συμμετάσχετε σε μια συζήτηση. Ο Χάρι και η Χλόη έχουν γνωρίσει δύο πολύ ιδιαίτερες προσωπικότητες - 2 φιλοσόφους, τον Τζον Λοκ και τον Ντέιβιντ Χιουμ. Σήμερα θα αναλάβουν το ρόλο αυτών των φιλοσόφων για να αναλύσουν το φαινόμενο της ανατολής του ήλιου. Είστε έτοιμοι για την έναρξη του έργου;

Οι μαθητές φάνηκαν πολύ ενθουσιασμένοι και ανυπομονούσαν να ξεκινήσει το έργο! Και τώρα ξεκινάει...

Χάρι (ως Λοκ): Καλημέρα! Άλλη μια ηλιόλουστη μέρα. Πώς είσαι φίλε μου Ντέιβιντ;

Χλόη (ως Χιουμ): Καλημέρα, Τζον! Δεν θα συζητήσουμε πάλι για τις έμφυτες ικανότητες, έτσι δεν είναι;

Χάρι (ως Λοκ): Όχι, φίλε μου, αλλά μιας και το αναφέρεις- μήπως θέλεις να εξηγήσεις στους φίλους μας ποιες είναι οι έμφυτες ιδέες και ικανότητες;

Χλόη (ως Χιουμ): Έχεις δίκιο. Λοιπόν, νεαροί μου φίλοι: «έμφυτες ιδέες» (στη φιλοσοφία) είναι οι ιδέες που πιστεύεται ότι είναι έμφυτες στον ανθρώπινο νου, πριν από την εμπειρία. Εγώ όμως, όπως και ο φίλος μου ο Τζον- δεν πιστεύουμε στις έμφυτες ιδέες. Πιστεύουμε ότι η γνώση αποκτάται μέσω της εμπειρίας.

Χάρι (ως Λοκ): Αυτό είναι πολύ σωστό. Και γι' αυτό μας αποκαλούν Εμπειριστές. Ο Εμπειρισμός, στη φιλοσοφία, είναι η πεποίθηση ότι όλες οι ιδέες και οι γνώσεις αποκτώνται μέσω της εμπειρίας. Εγώ, ωστόσο, πιστεύω ότι υπάρχουν ορισμένες έννοιες για τις οποίες γνωρίζουμε, αλλά τις οποίες δεν μπορούμε να βιώσουμε πλήρως. Αυτές

ονομάζονται έμφυτες ιδέες. Μερικά παραδείγματα είναι η έννοια της "αιτίας" ή της "ουσίας".

Χλόη (ως Χιουμ): Αγαπητέ μου φίλε! Μόλις μου είπες ότι δεν θα συζητήσουμε γι' αυτό το θέμα σήμερα.

Χάρι (ως Λοκ): Σωστά. Σήμερα είμαστε εδώ για να συζητήσουμε το φαινόμενο της ανατολής του ήλιου. Λοιπόν, θα ανατείλει ο ήλιος ξανά αύριο το πρωί; Εσείς τι νομίζετε;

Καθώς ο Χάρι έκανε αυτή την ερώτηση, οι μαθητές άρχισαν να γελάνε... «Φυσικά, ο ήλιος θα ανατείλει - το κάνει εδώ και χιλιάδες χρόνια» είπαν οι περισσότεροι μαθητές και έδειχναν λίγο μπερδεμένοι από την ερώτηση. Αλλά πριν η Χλόη μπορέσει να συνεχίσει, ακούστηκε μια φωνή έξω από την τάξη: «Δεν μπορεί να είναι βέβαιο ότι ο ήλιος θα ανατείλει αύριο».

Οι μαθητές γύρισαν και ο Ντέιβιντ Χιουμ στεκόταν στην πόρτα.

Χλόη: Χιουμ, χαίρομαι τόσο πολύ που σε ξαναβλέπω! Πού είναι ο Λοκ;

Χιουμ: Α, διαφωνεί πάλι με τον Νεύτωνα!

Χάρι: Τότε να έρθει μαζί μας σε ένα άλλο δημόσιο διάλογο! Αλλά νομίζω ότι θα συμφωνούσε μαζί σας, ότι δεν μπορούμε, στην πραγματικότητα, να ξέρουμε αν ο ήλιος θα ανατείλει αύριο. Σωστά;

Χιουμ: Λοιπόν, ναι. Ο Λοκ επιχειρηματολόγησε σχετικά με το νόημα της ύπαρξης και τη διαφορά μεταξύ της αισθητηριακής εμπειρίας του ήλιου και της μνήμης του ήλιου. Αλλά ας επιστρέψουμε στη συζήτησή μας. Λοιπόν, αγαπητοί μου φίλοι, γιατί πιστεύετε ότι ο ήλιος θα ανατείλει αύριο;

Οι μαθητές έδειχναν πάλι προβληματισμένοι! Δεν μπορούσαν καν να διανοηθούν την πιθανότητα να μην ανατείλει ο ήλιος.

Χλόη: Χιουμ, το επιχείρημά σου σχετικά με την πεποίθησή μας ότι ο ήλιος θα ανατείλει αύριο βασίζεται στο Πρόβλημα της Επαγωγής. Σωστά;

Χιουμ: Ακριβώς Χλόη.

Χάρι: Θα μπορούσατε να μας το εξηγήσετε περαιτέρω;

Χιουμ: Φυσικά, μικροί μου φιλόσοφοι! Ας ξεκινήσουμε με μια μικρή εξήγηση του συμπερασματικού και του επαγωγικού συλλογισμού. Ο συμπερασματικός συλλογισμός είναι η περίπτωση κατά την οποία, αν οι προϋποθέσεις είναι αληθείς, το συμπέρασμα στο οποίο καταλήγουμε θα είναι οριστικό και απόλυτο.

Χλόη: Άρα, αν:

Προϋπόθεση 1: Όλοι οι φιλόσοφοι είναι αθάνατοι.

Προϋπόθεση 2: Ο Ντέιβιντ Χιουμ είναι φιλόσοφος.

Συμπέρασμα: Άρα, ο Ντέιβιντ Χιουμ είναι αθάνατος.

Χιουμ: Ωραία παράδειγμα Χλόη! Έτσι ακριβώς λειτουργεί ο συμπερασματικός συλλογισμός. Στον επαγωγικό συλλογισμό, από την άλλη πλευρά, αν οι προϋποθέσεις είναι αληθείς, θα καταλήξετε σε ένα πιθανό συμπέρασμα, αλλά αυτό δεν είναι βέβαιο και δεν είναι ούτε και απόλυτο.

Χάρι: Ω, θυμάμαι μια συνηθισμένη περίπτωση που εξηγεί την επαγωγική συλλογιστική:

Προϋπόθεση 1: Όλοι οι γνωστοί ζωντανοί οργανισμοί χρειάζονται νερό για να επιβιώσουν.

Προϋπόθεση 2: Αν βρούμε έναν νέο ζωντανό οργανισμό, θα χρειάζεται και αυτός νερό για να επιβιώσει.

Συμπέρασμα: Είναι πολύ πιθανό ότι θα χρειάζεται νερό για να επιβιώσει, αλλά δεν μπορούμε να είμαστε απολύτως βέβαιοι ότι ένας νέος οργανισμός θα χρειάζεται νερό όπως όλοι οι υπάρχοντες οργανισμοί.

Χιουμ: Έχεις δίκιο Χάρι! Οι επαγωγικές αλήθειες προκύπτουν μέσα από την εμπειρία και τις παρατηρήσεις για το πώς λειτουργεί ο κόσμος. Το πρόβλημα με τον επαγωγικό συλλογισμό είναι ότι δεν μπορείς ποτέ να φτάσεις σε βέβαιη γνώση, αλλά μόνο σε πιθανά συμπεράσματα που βασίζονται σε προηγούμενες εμπειρίες. Η εμπειρία, ωστόσο, μπορεί να μας εξασφαλίσει μόνο ό,τι έχουμε παρατηρήσει από τις προηγούμενες εμπειρίες μας, αλλά δεν μπορούμε να προχωρήσουμε σε αξιόπιστες γενικεύσεις πέρα από αυτό. Δεν μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε αυτά που έχουμε βιώσει στο παρελθόν για να γνωρίζουμε τι θα βιώσουμε στο μέλλον. Κατά συνέπεια, ο επαγωγικός συλλογισμός δεν αποτελεί βέβαιη γνώση και μας οδηγεί αναπόφευκτα στο να αμφιβάλλουμε για το αν η γνώση που αποκτήσαμε μέσω του επαγωγικού συλλογισμού είναι αληθής ή όχι.

Χλόη: Έτσι, ξυπνάμε κάθε μέρα και βλέπουμε τον ήλιο. Επομένως, γνωρίζουμε ότι ο ήλιος θα ανατείλει και αύριο το πρωί. Αυτό υποθέτουμε όλοι μας, σωστά;

Χιουμ: Ακριβώς, αλλά αυτή η γνώση προέρχεται από επαγωγικό συλλογισμό. Είναι ένα λογικό συμπέρασμα που βασίζεται στην εμπειρία και τις παρατηρήσεις μας, αλλά όχι ένα βέβαιο συμπέρασμα.

Δεν ξέρουμε αν ο ήλιος θα ανατείλει αύριο. Το γεγονός ότι έχουμε βιώσει στο παρελθόν ότι ο ήλιος ανατέλλει κάθε μέρα δεν σημαίνει ότι θα ανατείλει απαραίτητα και αύριο.

Σε ακραίες περιπτώσεις, και αν ακόμη μπορούμε να φανταστούμε ότι κάτι πάει πολύ στραβά, τότε ο ήλιος μπορεί να μην ανατείλει. Και αν καταφέρουμε να φανταστούμε αυτό το σενάριο, τότε η υπόθεση ότι ο ήλιος θα ανατείλει αύριο το πρωί δεν αποτελεί απόλυτη αλήθεια ή βέβαιο γεγονός.

Χάρι: Οπότε, οποιαδήποτε γνώση αποκτούμε μέσω επαγωγικού συλλογισμού είναι λανθασμένη;

Χιουμ: Όχι ακριβώς. Το μεγαλύτερο μέρος της γνώσης μας βασίζεται στην εμπειρία. Απλώς δεν πρέπει να θεωρούμε αυτή τη γνώση ως απόλυτη βεβαιότητα.

Έτσι, οι φίλοι σας έχουν δίκιο όταν υποθέτουν ότι ο ήλιος θα ανατείλει και πάλι αύριο το πρωί, καθώς η περιστροφή της Γης και η συμπεριφορά του ήλιου συνεχίζουν τα ίδια μοτίβα εδώ και χιλιάδες χρόνια. Παρ' όλα αυτά, θα πρέπει να θυμόμαστε ότι μεγάλα κοσμικά γεγονότα ή η πρόσκρουση μεγάλων αστεροειδών θα μπορούσαν σε ένα πολύ ακραίο σενάριο να αλλάξουν αυτή τη συμπεριφορά οδηγώντας σε μη ανατολή του ήλιου.

Χλόη: Ειλικρινά ελπίζω ότι αυτό δεν θα συμβεί σύντομα!

Χιουμ: Μην ανησυχείτε μικροί μου φιλόσοφοι, αυτό είναι ένα πολύ απίθανο σενάριο. Ο ανατέλλων ήλιος είναι απλώς ένα πολύ ενδιαφέρον παράδειγμα, για να επιχειρηματολογήσουμε και να συζητήσουμε σχετικά με την συμπερασματική και την επαγωγική σκέψη, καθώς αμφισβητεί τις γνώσεις μας αναφορικά με ένα επιστημονικό φαινόμενο που όλοι παρατηρούμε στην καθημερινή μας ζωή.

Χάρι: Σας ευχαριστούμε που ήρθατε μαζί μας σήμερα, Χιουμ. Θα θέλαμε πολύ να σας ξαναδούμε. Παρακαλώ δώστε τους χαιρετισμούς μας στον Λοκ.

Χιουμ: Θα το κάνω φίλοι μου. Αντίο.

Και με αυτά τα λόγια, ο Χιουμ έφυγε, ενώ όλοι οι μαθητές ήταν πολύ ενθουσιασμένοι και άρχισαν ήδη να συζητούν για τη γνώση, τις έμφυτες ιδέες και το παράδειγμα του ανατέλλοντος ηλίου.